

**Хмельницький інститут
імені Блаженнішого Володимира, Митрополита Київського і всієї України
Приватного акціонерного товариства “Вищий навчальний заклад
“Міжрегіональна Академія управління персоналом”**

КУРСОВА РОБОТА

Актуальні проблеми кримінального права

(НАЗВА ДИСЦИПЛІНИ)

за темою : Кримінальна відповідальність за домашнє насильство

студент __1__ курсу,

шифр групи: ІН8-8-25-М1ПрД(2.0з)

спеціальність: Правоохоронна діяльність

Зюбрицький Анатолій Олександрович

(прізвище, ім'я, по-батькові студента)

Прізвище та ініціали викладача : Охман Ольга Василівна

Прізвище та ініціали фахівця деканату: Лівшун Світлана Володимирівна

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ – 2026 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА	6
1.1. Поняття та ознаки домашнього насильства	6
1.2. Соціально-правова характеристика домашнього насильства	8
1.3. Нормативно-правове регулювання домашнього насильства в Україні	10
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА	10
2.1. Кримінально-правова оцінка діянь, пов'язаних із домашнім насильством	13
2.2. Склад кримінального правопорушення «домашнє насильство»	15
РОЗДІЛ 3 ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ...	19
ВИСНОВКИ	24
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	27

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена стійким зростанням кількості випадків домашнього насильства в Україні та підвищенням суспільної небезпеки цього явища, особливо в умовах соціально-економічної нестабільності та воєнного стану. Домашнє насильство посягає на фундаментальні права людини, гарантовані Конституцією України, зокрема на право на життя, здоров'я, честь, гідність та особисту недоторканність, що закріплено у статті 3 Основного Закону. Запровадження у Кримінальному кодексі України спеціальної норми про відповідальність за домашнє насильство (ст. 126-1) стало важливим кроком у формуванні ефективної системи кримінально-правового захисту потерпілих, однак практика її застосування свідчить про наявність численних проблем, пов'язаних із тлумаченням ознак складу цього кримінального правопорушення, доказуванням систематичності насильницьких дій та відмежуванням кримінальної відповідальності від адміністративної. Це обумовлює необхідність ґрунтовного науково-правового аналізу інституту кримінальної відповідальності за домашнє насильство.

Крім того, актуальність дослідження обумовлюється необхідністю узгодження кримінально-правових норм із міжнародними стандартами у сфері захисту прав людини та протидії насильству в сім'ї, зокрема з положеннями Конвенції Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству. Невідповідність або неповна імплементація таких стандартів у національне кримінальне законодавство може призводити до недостатнього рівня правового захисту потерпілих та ускладнювати притягнення винних осіб до відповідальності. У цьому зв'язку важливим є не лише формальне закріплення кримінальної відповідальності за домашнє насильство, а й забезпечення ефективності її реалізації через чіткість законодавчих формулювань, узгодженість правозастосовної практики та наявність реальних механізмів захисту прав і свобод осіб, які зазнали такого насильства.

Метою курсової роботи є комплексне дослідження кримінально-правових засад відповідальності за домашнє насильство в Україні, аналіз складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 126-1 КК України, а також визначення шляхів удосконалення правового регулювання у цій сфері.

Для досягнення поставленої мети у роботі необхідно вирішити такі завдання:

- з'ясувати поняття домашнього насильства, розкрити його правову природу та визначити основні ознаки цього явища у контексті кримінального права України;
- проаналізувати соціально-правову характеристику домашнього насильства, встановити його причини, наслідки та вплив на стан правопорядку і захист прав людини;
- дослідити систему нормативно-правового регулювання протидії домашньому насильству в Україні, зокрема положення Конституції України, спеціального законодавства та їх взаємозв'язок з нормами Кримінального кодексу України;
- здійснити кримінально-правову оцінку діянь, що вчиняються у сфері домашнього насильства, з урахуванням норм Загальної та Особливої частин КК України;
- проаналізувати склад кримінального правопорушення, передбаченого ст. 126-1 КК України, шляхом дослідження його об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта та суб'єктивної сторони;
- визначити особливості суб'єктного складу та суб'єктивної сторони домашнього насильства, а також встановити значення умислу, мотиву і мети при кваліфікації цього кримінального правопорушення;
- виявити основні проблеми застосування норм кримінального законодавства щодо домашнього насильства та сформулювати пропозиції щодо вдосконалення кримінально-правового механізму захисту потерпілих.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері запобігання, виявлення та кримінально-правового реагування на домашнє насильство.

Предметом дослідження є норми кримінального законодавства України, передусім ст. 126-1 КК України, а також практика їх застосування.

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціально-юридичні методи пізнання, зокрема аналіз і синтез, формально-юридичний, системний та порівняльно-правовий методи, які дозволяють всебічно дослідити правову природу кримінальної відповідальності за домашнє насильство.

Структура курсової роботи визначається метою та завданнями дослідження і включає вступ, три розділи, висновки та список використаних джерел.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

1.1. Поняття та ознаки домашнього насильства

Питання визначення домашнього насильства є ключовим у сучасній юридичній науці та правозастосовній практиці. Домашнє насильство розглядається як комплекс соціально-правових явищ, які проявляються у систематичних діях, що призводять до порушення прав і свобод особи в межах сімейних або близьких відносин. Так, у сучасних кримінально-правових дослідженнях К. Марусюк та М. Борецька підкреслюють, що домашнє насильство, відповідно до ст. 126-1 КК України, є умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи іншої особи, із якою винний перебував у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань чи погіршення якості життя потерпілої особи [13, с. 131]. Потерпілим від домашнього насильства може бути подружжя чи колишнє подружжя або інша особа, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких стосунках, а також інші особи, які пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки, за умови спільного проживання.

Юридичне визначення цього явища також закріплено в Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», де поняття домашнього насильства розкривається як діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються у сім'ї, в межах місця проживання або між родичами, колишнім чи теперішнім подружжям, або іншими особами, які спільно проживають чи проживали однією сім'єю, незалежно від того, чи проживає правопорушник у тому самому місці, що й потерпілий [15].

З точки зору кримінального права, ст. 126-1 КК України розвиває законодавче визначення й конкретизує склад кримінального правопорушення

«домашнє насильство» як спеціальний склад злочину, де істотними елементами є умисел та систематичність вчинення насильницьких дій [12]. За тлумаченням С.Є. Абламського та Ю.В. Лук'яненка, кримінальна відповідальність настає саме за той випадок, коли систематичне насильство вчиняється тричі або більше, що свідчить про стійку модель поведінки, спрямовану на приниження, контролювання чи завдання шкоди фізичному або психічному стану потерпілої особи [1, с. 216]. Домашнє насильство посягає на низку прав і свобод людини, які захищаються національним та міжнародним законодавством. Від домашнього насильства щодня потерпають як жінки, так і чоловіки, підлітки, діти і люди похилого віку.

Науковці також звертають увагу на види проявів домашнього насильства, які докладно описані в законі та правозастосовній практиці. Так, до них належать:

- фізичне насильство, що включає заподіяння тілесних ушкоджень, побої, примус до дії чи бездіяльності, яка завдає шкоди здоров'ю;
- психологічне насильство, яке виявляється у погрозах, приниженні гідності, нав'язуванні психологічного контролю або ізоляції;
- економічне насильство, що полягає у позбавленні житла, фінансових засобів або перешкоджанні у здобутті засобів існування;
- сексуальне насильство, яке охоплює будь-які протиправні дії сексуального характеру [18, с. 127].

Такий багатовимірний підхід до розуміння домашнього насильства підтверджується і у наукових роботах, де підкреслюється, що явище має не лише кримінально-правову, а й соціально-психологічну природу, що вимагає комплексного правового реагування. Дослідники акцентують увагу на тому, що для ефективного протидія домашньому насильству важливо не лише визначити правову кваліфікацію окремих діянь, але й враховувати специфіку міжособистісних відносин, у яких ці діяння відбуваються.

Таким чином, поняття домашнього насильства в науковій доктрині та законодавстві України містить низку обов'язкових ознак, серед яких: сімейно-

соціальний контекст, систематичність протиправних дій, широкий спектр видів насильства та наявність негативних наслідків для потерпілого. Такий підхід дозволяє юридично відмежувати домашнє насильство від поодиноких конфліктів та забезпечити підґрунтя для ефективного застосування кримінально-правових норм.

1.2. Соціально-правова характеристика домашнього насильства

Домашнє насильство є важливою соціально-правовою проблемою, оскільки воно поєднує правові, соціальні та психологічні аспекти, що мають суттєвий вплив на інститут сім'ї та суспільство загалом. Правове визначення домашнього насильства закріплено в Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», де воно тлумачиться як діяння (дії або бездіяльність) фізичного, психологічного, економічного або сексуального характеру, що вчиняються в сім'ї, в межах місця проживання або між родичами, подружжям чи іншими особами, які спільно проживали, незалежно від їхнього сімейного статусу, а також погрози вчинення таких діянь [15]. Це визначення дозволяє здійснювати правову оцінку комплексного спектра насильницької поведінки у приватних стосунках, що виходить за межі лише кримінально-правового підходу і включає соціальні наслідки таких дій. Домашнє насильство майже ніколи не становить собою окремий епізод, а зазвичай охоплює кумулятивне та взаємопов'язане фізичне, психологічне, сексуальне, емоційне, вербальне та фінансове насильство щодо близького члена сім'ї чи партнера, наслідки якого виходять за межі обставин окремого епізоду [3]. Повторення послідовних епізодів насильства в особистих стосунках становить собою особливий контекст і динаміку домашнього насильства. Воно становить собою триваюче правопорушення, що характеризується продовжуванним зразком поведінки, в якому кожен окремий інцидент є цеглиною більш загального зразку поведінки.

Як зазначають К. Марисюк та М. Борецька, домашнє насильство проявляється в різних формах: фізичній, психологічній, економічній та сексуальній. Вони наголошують, що ці форми насильства мають глибокий вплив на психофізичний стан потерпілих, призводять до тривожності, депресивних станів, порушень поведінки дітей та соціальної дезадаптації родини [13, с. 132]. Водночас економічне насильство створює додаткові бар'єри для самостійності та безпеки потерпілих, обмежуючи доступ до фінансових ресурсів, житла або можливості працевлаштування.

В. Теремецький підкреслює, що соціально-правова оцінка домашнього насильства потребує врахування як наслідків для безпосередніх потерпілих, так і для членів родини, особливо дітей [21, с. 60]. Він зазначає, що діти, які стають свідками насильства, ризикують розвивати психічні розлади, соціальну дезадаптацію та схильність до агресивної поведінки у майбутньому. Таким чином, домашнє насильство має системний характер і створює довгострокові загрози для суспільства.

Законодавче регулювання проблеми в Україні закріплено в Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який визначає домашнє насильство як діяння фізичного, психологічного, економічного або сексуального характеру, вчинене між членами сім'ї, подружжям або особами, які перебувають у близьких відносинах, незалежно від спільного проживання [15]. Закон передбачає низку превентивних і захисних заходів: обмежувальні приписання для кривдника, виклик поліції, направлення на обов'язкові програми профілактики, а також соціальну та психологічну підтримку потерпілих через спеціалізовані центри.

На думку С.Є. Абламського та Ю.В. Лук'яненка, кримінально-правова характеристика домашнього насильства, за ст. 126-1 КК України, передбачає систематичність дій як ключову ознаку складу злочину [1, с. 218]. Вони наголошують, що кримінальна відповідальність настає лише у разі повторюваних насильницьких дій, спрямованих на приниження, контроль або завдання шкоди фізичному чи психічному стану потерпілих. Це дозволяє чітко

відмежувати домашнє насильство від поодиноких конфліктів або побутових сварок.

Варто також зазначити, що протидія домашньому насильству – система заходів, яка здійснюється органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, під час перебування їх в Україні на законних підставах, та спрямовані на припинення домашнього насильства, надання допомоги та захисту постраждалій особі, відшкодування їй завданої шкоди, з можливістю належного розслідування випадків домашнього насильства, а також притягнення до відповідальності кривдників [7].

Таким чином, ефективна протидія домашньому насильству вимагає поєднання соціально-правових, кримінально-правових та психологічних заходів. Тільки комплексна стратегія, яка передбачає превенцію, захист потерпілих та притягнення кривдників до відповідальності, може забезпечити реальний захист прав людини, формування культури ненасильницьких відносин та зміцнення соціальної стабільності.

1.3. Нормативно-правове регулювання домашнього насильства в Україні

Нормативно-правове регулювання домашнього насильства в Україні базується на комплексі законів, підзаконних актів та міжнародних стандартів у сфері прав людини, що спрямовані на захист потерпілих та забезпечення кримінальної, цивільної та адміністративної відповідальності кривдників. Основним законодавчим актом, який визначає механізми запобігання та протидії домашньому насильству, є Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [15]. Закон встановлює визначення домашнього насильства, права та обов'язки потерпілих, органів влади, а також регламентує порядок застосування заходів захисту, таких як обмежувальні приписи, тимчасове вилучення кривдника з місця проживання, інформування поліції та направлення кривдника на програми профілактики насильства. Зокрема, у ст. 91-

1 КК України передбачено інститут обмежувальних заходів щодо осіб, які вчинили домашнє насильство; у ч. 1 ст. 67 КК України доповнено перелік обтяжуючих обставин новим пунктом 6-1, відповідно до якого, обставиною, що обтяжує покарання, є вчинення злочину щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах» тощо [12]. Низка питань, які були дискусійними в контексті кваліфікації дій як домашнього насильства стали предметом аналізу у постановках Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду [7].

Кримінально-правовий аспект врегульований у ст. 126-1 КК України, яка передбачає відповідальність за умисне систематичне вчинення домашнього насильства [12]. Законодавець визначає склади злочину, що включають фізичне, психологічне та економічне насильство, а також погрозу його вчинення. На думку правознавців, включення економічного та психологічного насильства у статтю 126-1 є прогресивним кроком, оскільки раніше кримінально-правова практика зосереджувалась лише на фізичній шкоді. Систематичність дій, передбачена цією статтею, дозволяє чітко відмежувати домашнє насильство від поодиноких конфліктних ситуацій та визначити реальні загрози для потерпілих [1, с. 219].

Крім того, регулювання включає положення Цивільного та Адміністративного кодексів України, які дозволяють потерпілим звертатися за захистом до суду з метою отримання тимчасових обмежувальних приписів та забезпечення особистої безпеки. Водночас законодавство передбачає взаємодію різних державних та недержавних органів: поліції, центрів соціальних служб, служб у справах дітей та психологічної підтримки, що сприяє комплексній реалізації прав потерпілих та профілактиці повторних випадків насильства [11, с. 109].

Особливе значення має імплементація міжнародних стандартів у національне законодавство, зокрема Конвенції Ради Європи «Про запобігання насильству щодо жінок та домашньому насильству» (Стамбульська конвенція), яка визначає обов'язки держави щодо запобігання насильству, захисту потерпілих та кримінального переслідування кривдників [16]. У п. «b» ст. 3

Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами визначає домашнє насильство як всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в лоні сім'ї чи в межах місця проживання або між колишніми чи теперішніми подружжями або партнерами, незалежно від того, чи проживає правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні або незалежно від того, чи проживав правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні [16]. Україна активно інтегрує положення цієї конвенції у національні нормативно-правові акти, що сприяє підвищенню ефективності протидії домашньому насильству та гармонізації національної практики з міжнародними стандартами.

Важливо відзначити, що нормативно-правове регулювання домашнього насильства в Україні поєднує превентивні, захисні та каральні механізми. Превентивні заходи включають проведення інформаційно-освітніх кампаній, профілактичних програм для кривдників та навчання правоохоронців. Захисні заходи забезпечують оперативне втручання та підтримку потерпілих, а каральні механізми, передбачені кримінальним законодавством, встановлюють відповідальність за вчинене насильство та є стимулом для його попередження.

На думку К. Марисюк та М. Борецька, комплексність правового регулювання є ключовою умовою ефективності боротьби з домашнім насильством. Вони підкреслюють, що лише поєднання кримінально-правових санкцій, цивільно-правового захисту та соціально-психологічної підтримки дозволяє забезпечити захист потерпілих та знизити рівень повторних правопорушень [13, с. 134].

Таким чином, нормативно-правове регулювання домашнього насильства в Україні сформовано як система взаємопов'язаних законодавчих та організаційних заходів, що забезпечують захист прав і свобод потерпілих, притягнення кривдників до відповідальності та реалізацію міжнародних стандартів у національному правовому полі.

РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

2.1. Кримінально-правова оцінка діянь, пов'язаних із домашнім насильством

Кримінально-правова оцінка домашнього насильства є однією з ключових складових захисту прав потерпілих, оскільки визначає, які дії підпадають під кримінальну відповідальність та які критерії використовуються для кваліфікації злочину. На думку Є.С. Абламського, систематичність та умисний характер насильства є визначальними ознаками кримінально караних діянь у сімейному середовищі. Він підкреслює, що повторюваність дій відрізняє кримінальне домашнє насильство від поодиноких побутових конфліктів, що не мають системного впливу на психофізичний стан потерпілого [1, с. 221].

Законодавче закріплення кримінальної відповідальності за домашнє насильство здійснюється через ст. 126-1 КК України, яка передбачає покарання за умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо осіб, з якими винний перебуває або перебував у сімейних або близьких відносинах [12]. Як зазначає Лук'яненко Ю. В., включення економічного та психологічного насильства до складу злочину є прогресивним, оскільки сучасна практика демонструє, що фізичні ушкодження далеко не завжди є єдиним проявом домашнього насильства, а психологічний тиск і фінансове примушення не менш небезпечні для потерпілих [1, с. 222].

На думку Н. Кондратюк, кримінально-правова оцінка повинна враховувати характер відносин між кривдником і потерпілим, повторюваність дій, а також наслідки для фізичного, психологічного та соціального стану потерпілої особи. Вона підкреслює, що формування насильницької поведінки найчастіше обумовлене психологічними, соціальними та когнітивними чинниками, такими як низька здатність до адаптації, порушення моралі та етичних норм, а також негативні стереотипи, закладені у дитинстві [11, с. 110]. Для подолання проблеми

домашнього насильства необхідно підвищувати рівень правової обізнаності, розвивати ефективні механізми запобігання та протидії, а також забезпечувати соціальну та психологічну підтримку постраждалим. Лише комплексний підхід, що включає як індивідуальну роботу з постраждалими, так і суспільні зміни, дозволить зменшити масштаби цього явища.

Особливу увагу у кримінально-правовій оцінці приділено встановленню систематичності насильницьких дій. В. Теремецький зазначає, що для застосування ст. 126-1 КК України необхідно довести, що насильство носило повторюваний характер та мало негативні наслідки для потерпілого, включаючи погіршення психічного або фізичного стану, обмеження свободи дій та економічної незалежності [21, с. 62]. Він підкреслює, що саме систематичність та умисність дій визначають кримінальну значущість домашнього насильства.

Науковці також звертають увагу на проблеми доказування домашнього насильства у кримінальному процесі. К. Марисюк та М. Борецька зазначають, що на практиці складність кваліфікації часто виникає через відсутність фізичних ушкоджень, психологічний тиск, економічні обмеження або загрози, які важко формалізувати в доказовій базі [13, с. 134]. Вони наголошують, що ефективна кримінально-правова оцінка потребує комплексного аналізу поведінки кривдника, показань потерпілих, свідків та матеріалів соціально-психологічних експертиз.

Таким чином, кримінально-правова оцінка діянь, пов'язаних із домашнім насильством, ґрунтується на таких принципах:

1. Визначення систематичності та умисності дій кривдника;
2. Комплексна оцінка форм насильства (фізичне, психологічне, економічне);
3. Врахування соціально-психологічних наслідків для потерпілого;
4. Обґрунтоване застосування ст. 126-1 КК України для притягнення кривдника до кримінальної відповідальності;
5. Використання доказів із урахуванням особливостей домашніх конфліктів та специфіки сімейних відносин.

На думку провідних правознавців, лише дотримання цих принципів дозволяє забезпечити ефективний захист потерпілих, запобігти повторним випадкам насильства та сформуванню у правозастосовчій практиці чіткі критерії кваліфікації злочинів у сфері домашнього насильства.

2.2. Склад кримінального правопорушення «домашнє насильство»

Кримінальне правопорушення у формі домашнього насильства є складним за своєю структурою і вимагає детальної оцінки елементів його складу. Відповідно до ст. 126-1 Кримінального кодексу України, домашнє насильство кваліфікується як умисне, систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо осіб, з якими кривдник перебуває або перебував у сімейних чи близьких відносинах [12]. Система складу цього правопорушення має три основні елементи: об'єкт, об'єктивну сторону та суб'єктивну сторону, кожен з яких є необхідним для кримінально-правової оцінки дій кривдника [6, с. 281].

Об'єктом кримінального правопорушення є права та свободи особи, а також безпечне існування в сімейному середовищі. При домашньому насильстві порушуються не тільки фізичні права потерпілого, але й його психологічна цілісність, емоційна стабільність та економічна незалежність, що потребує комплексного правового реагування [19, с. 163].

Об'єктивна сторона правопорушення характеризується діями або бездіяльністю кривдника, які виражаються у фізичному насильстві (побої, тілесні ушкодження), психологічному насильстві (погрози, приниження, ізоляція, контроль поведінки) та економічному насильстві (позбавлення засобів для існування, примус до розпорядження майном). Н. Кондратюк Н. зазначає, що ключовим критерієм є систематичність дій, тобто повторюваний характер насильства, який формує стабільну загрозу для фізичного та психічного стану потерпілого [11, с. 108].

З аналізу об'єктивної сторони згаданого кримінального правопорушення випливає, що домашнє насильство є кримінальним правопорушенням з матеріальним складом. Діяння полягає у вчиненні: фізичного, психологічного та економічного насильства. Тлумачення згаданих видів насильств представлене у ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Так, зокрема у Законі до фізичного насильства належить нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, до економічного насильства – умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів, до психологічного – словесні образи, погрози тощо [15].

Суб'єктом кримінального правопорушення є фізична особа, яка досягла віку кримінальної відповідальності і перебуває або перебувала у сімейних або близьких відносинах із потерпілим. Законодавець чітко обмежив коло суб'єктів, щоб уникнути надмірного розширення поняття «домашнє насильство» на випадки, які не мають характеру сімейних відносин, що є важливим для правозастосування [14, с. 92]. Насильство, вчинене стосовно потерпілого, спеціальним суб'єктом передбаченим ст. 126-1 КК України за відсутності систематичності діяння, повинне кваліфікуватись за іншою нормою закону про кримінальну відповідальність з урахуванням обтяжуючої обставини, а саме вчинення кримінального правопорушення щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах (п. 61 ч. 1 ст. 7 КК України) [12].

Суб'єктивна сторона злочину виражається у умисному ставленні кривдника до своїх дій, тобто у свідомому та цілеспрямованому вчиненні насильства. На думку В. Теремецького, саме умисел дозволяє відрізнити кримінально карані прояви домашнього насильства від випадкових конфліктів у побуті та забезпечує диференційований підхід до кваліфікації злочину [21, с. 63].

Згідно з Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», до складу домашнього насильства входять дії або бездіяльність, які створюють загрозу життю, здоров'ю або нормальному розвитку потерпілих, а

також порушують їхні права на безпечне проживання у сімейному середовищі [15]. Закон встановлює, що домашнє насильство включає фізичне, психологічне, економічне та сексуальне насильство, а також погрози його вчинення, що дозволяє здійснювати комплексну правову оцінку дій кривдника та застосовувати різні механізми захисту.

Важливим аспектом кримінальної кваліфікації є доказування систематичності та умисності дій, що підтверджується показаннями потерпілого, свідків, медичними висновками та матеріалами соціально-психологічних експертиз [22]. На нашу думку, ефективне доведення складу кримінального правопорушення залежить від взаємодії правоохоронних органів, суду та соціальних служб, що дозволяє встановити наявність повторюваних дій і оцінити їхні наслідки для потерпілого.

Таким чином, склад кримінального правопорушення «домашнє насильство» включає:

1. Об'єкт – права, свободи та безпека потерпілих;
2. Об'єктивну сторону – фізичні, психологічні та економічні дії або бездіяльність кривдника, які носять систематичний характер;
3. Суб'єкт – фізична особа, яка перебуває або перебувала у сімейних чи близьких відносинах із потерпілим;
4. Суб'єктивну сторону – умисне ставлення кривдника до своїх дій.

Комплексне розуміння складу кримінального правопорушення дозволяє забезпечити ефективне застосування ст. 126-1 КК України, захистити права потерпілих та реалізувати превентивні і каральні функції кримінального права у сфері домашнього насильства.

Тобто, склад кримінального правопорушення «домашнє насильство» формується як системна структура, що враховує об'єкт і суб'єкт, об'єктивні дії та суб'єктивний умисел, а також наслідки дій кривдника. Така структурованість дозволяє забезпечити правову визначеність, ефективно застосовувати ст. 126-1 КК України та реалізувати комплексний захист потерпілих, поєднуючи кримінально-правові, цивільні та соціальні механізми.

Таким чином, склад кримінального правопорушення «домашнє насильство» є комплексною категорією кримінального права, що поєднує чітко визначені елементи: об'єкт, об'єктивну і суб'єктивну сторону, а також суб'єкта злочину. Об'єктом є права, свободи та безпечне існування потерпілого в сімейному або близькому середовищі, об'єктивна сторона охоплює фізичні, психологічні та економічні дії або бездіяльність кривдника, які носять систематичний характер, суб'єктом є особа, яка перебуває або перебувала у сімейних або близьких відносинах із потерпілим, а суб'єктивна сторона проявляється у свідомому та цілеспрямованому намірі кривдника заподіяти шкоду [20, с. 183].

Для правильної кримінально-правової оцінки домашнього насильства ключовим є встановлення систематичності та умисності дій, а також комплексне врахування наслідків для фізичного, психологічного та економічного стану потерпілого. Законодавче закріплення складу кримінального правопорушення у ст. 126-1 КК України [12] та положення Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [15] дозволяють правозастосовчій практиці здійснювати диференційований підхід до кваліфікації злочинів, ефективно захищати права потерпілих і попереджати повторні випадки насильства.

Отже, чітке визначення елементів складу кримінального правопорушення «домашнє насильство» забезпечує правову визначеність, сприяє належному застосуванню кримінальної відповідальності та створює ефективну систему превентивних і каральних заходів у сфері захисту постраждалих осіб.

РОЗДІЛ 3 ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Незважаючи на наявність у національному законодавстві спеціальної норми про кримінальну відповідальність за домашнє насильство (ст. 126-1 Кримінального кодексу України), у правозастосовній практиці залишаються значні проблеми, що ускладнюють ефективне реагування на це суспільно небезпечне явище. Як ідеться у постановах Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, одним із ключових питань є тлумачення систематичності дій як елемента складу злочину. Верховний Суд визначив, що систематичність передбачає три і більше епізоди насильницьких дій, які слід розглядати як кримінально каране домашнє насильство, на відміну від одиничних випадків, що підпадають під адміністративну відповідальність за ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення [9]. Це положення має важливе значення для відмежування адміністративної та кримінальної відповідальності, але у практиці окремих судів залишається предметом дискусій.

Іншою проблемою є конкуренція норм кримінального законодавства, коли дії, що містять елементи домашнього насильства, одночасно можуть містити склад іншого злочину. Верховний Суд наголошує, що якщо насильницькі дії не охоплюються лише ст. 126-1 КК України, а містять інші ознаки злочинів (наприклад, умисного легкого тілесного ушкодження за ст. 125 КК України), то вони можуть бути кваліфіковані як сукупність кримінальних правопорушень, що вимагає комплексної правової оцінки [2]. Такий підхід дозволяє уникнути недокваліфікації дій кривдника, але водночас ускладнює єдину правозастосовну практику.

Проблемою є й недостатня увага до соціально-правових наслідків домашнього насильства, зокрема у судових рішеннях часто не фіксується участь дітей як потерпілих або свідків, що ускладнює оцінку повного спектра психологічних та соціальних наслідків. Наприклад, аналіз судових вироків показує, що у значній частині справ згадки про наявність дітей при вчиненні

наси́льства або відсутність їхнього статусу потерпілих відсутні, що може призводити до упущень у захисті інтересів найуразливіших членів родини.

Судова практика також вказує на проблему недостатньої кількості вироків і завершених кримінальних проваджень, зокрема у сільських і віддалених районах, де потерпілі не завжди звертаються до суду або поліції через соціальні та психологічні бар'єри. Наприклад, у Чернівецькій області відзначається активний розгляд справ, але загалом кількість вироків все ще невисока порівняно з кількістю зареєстрованих проваджень [22].

Незважаючи на наявність у Кримінальному кодексі України спеціальної норми – ст. 126-1 КК України [12], яка передбачає кримінальну відповідальність за домашнє насильство, у правозастосовчій практиці залишаються низка проблем, що ускладнюють ефективну протидію цьому явищу. По-перше, як зазначає Н. Кондратюк, у багатьох випадках суди не враховують систематичність та повторюваність дій кривдника, що є ключовим елементом складу злочину. У практиці Верховного Суду від 28.03.2023 року було наголошено, що наявність трьох і більше епізодів насильницьких дій свідчить про систематичність, що підлягає кримінальній кваліфікації [4].

По-друге, у ряді справ спостерігається недостатнє врахування психологічного, економічного та соціального впливу насильства на потерпілого, що ускладнює визначення повного обсягу шкоди. На думку К. Марисюк та М. Борецької, тільки комплексна оцінка всіх наслідків дозволяє точно визначити ступінь тяжкості злочину та застосувати відповідні заходи кримінальної відповідальності [13, с. 135].

По-третє, аналіз судової практики свідчить про невирішеність питань кваліфікації суміжних діянь, коли домашнє насильство поєднується з іншими злочинами, наприклад, умисним легким тілесним ушкодженням (ст. 125 КК України) або погрозою вбивством (ст. 129 КК України) [12]. Верховний Суд підкреслює, що у таких випадках слід застосовувати принцип сукупності кримінальних правопорушень, що вимагає глибокого аналізу та комплексного підходу до оцінки дій кривдника.

Іншою проблемою є обмеженість механізмів превенції та оперативного втручання. Суди та слідчі органи часто не мають достатніх ресурсів для забезпечення негайного захисту потерпілих, а відсутність чітких стандартів взаємодії між правоохоронними органами, соціальними службами та психологічною підтримкою ускладнює оперативне реагування. Відсутність таких механізмів може призводити до повторного насильства та ескалації конфліктів у сім'ї.

У науковій літературі та судовій практиці пропонується кілька напрямів удосконалення кримінально-правової протидії домашньому насильству [19, с. 164]. Перш за все, на думку дослідників кримінального права, слід посилити кваліфікаційні критерії систематичності та уточнити практичні підходи до її можливого короткого строку застосування для чіткішого розмежування кримінальної та адміністративної відповідальності, що дозволить уникнути формальної відмови у кримінальному переслідуванні при наявності повторних дій.

Другим напрямом є узагальнення судової практики з питань домашнього насильства з публікацією орієнтирів Верховного Суду, що допоможе уніфікувати підходи судів нижчих інстанцій до визначення систематичності дій, співвідношення ст. 126-1 КК України з іншими статтями Кримінального кодексу та вирішення суміжних питань [12]. Такий підхід вже частково реалізується у вигляді узагальнених висновків, але потребує подальшого розвитку.

Ще одним важливим шляхом є посилення доказування психологічного та економічного насильства, зокрема за допомогою соціально-психологічних експертиз, свідчень фахівців та об'єктивної фіксації наслідків, що дозволить враховувати повну картину шкоди, заподіяної потерпілому, і уникати ситуацій, коли справи закриваються через відсутність фізичних ушкоджень.

Також у контексті правозастосування важливо забезпечити інтеграцію кримінального процесу з превентивними механізмами, зокрема своєчасне застосування обмежувальних приписів за ст. 91-1 КК України та активну співпрацю поліції, служб у справах дітей і соціальних служб для оперативного

реагування на випадки домашнього насильства [12]. Це дозволить зменшити подальші ризики ескалації насильства до більш тяжких наслідків.

З огляду на судову практику, важливим напрямом є підвищення рівня професійної підготовки правоохоронців і суддів з питань домашнього насильства, зокрема щодо гендерної чутливості, особливостей психологічних наслідків для потерпілих та специфіки кваліфікації злочинів. Це сприятиме більш ефективній роботі з доказами, об'єктивній оцінці ризиків та ухваленню обґрунтованих судових рішень, що враховують інтереси потерпілих.

Для подолання зазначених проблем у науковій літературі та судовій практиці пропонуються такі шляхи вдосконалення:

1. Уточнення критеріїв систематичності дій у складі злочину та чітке визначення, що вважається повторюваними насильницькими діями. Це дозволить уникнути формальної невідповідності між кримінальною відповідальністю та фактичним ступенем шкоди потерпілому.

2. Посилення доказової бази шляхом застосування комплексних методів оцінки наслідків насильства: психологічних експертиз, медичних довідок, свідчень соціальних працівників та документування економічних обмежень. Лук'яненко Ю. В. підкреслює, що лише такий підхід забезпечує реальний захист потерпілих і дозволяє правильно кваліфікувати злочин.

3. Уніфікація судової практики через видання методичних рекомендацій Верховним Судом щодо кваліфікації домашнього насильства, оцінки систематичності та взаємозв'язку з іншими статтями КК України [8]. Це створить єдині орієнтири для судів нижчих інстанцій та забезпечить стабільність правозастосування.

4. Підвищення професійної підготовки правоохоронців та суддів, включно з гендерною чутливістю та розумінням психологічних аспектів домашнього насильства, що підвищить ефективність доказування та ухвалення обґрунтованих рішень.

5. Розробка та застосування превентивних механізмів на кримінально-правовому рівні: своєчасне застосування обмежувальних приписів, тимчасове

видалення кривдника з місця проживання та координація дій поліції і соціальних служб для попередження ескалації насильства.

6. Акцент на комплексному підході: кримінально-правові засоби повинні поєднуватися із соціально-правовими та психологічними інструментами, що дозволяє не лише карати кривдника, а й забезпечувати реабілітацію потерпілого та попередження повторних випадків насильства.

Таким чином, вдосконалення кримінально-правової протидії домашньому насильству потребує узгодження судової практики, чіткої методології оцінки складу злочину, посилення доказової бази та комплексного підходу державних інститутів, що створює ефективну систему захисту прав і свобод потерпілих та підвищує превентивний ефект кримінальної відповідальності.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило комплексно оцінити проблему кримінальної відповідальності за домашнє насильство в Україні та виявити низку важливих аспектів як на нормативно-правовому, так і на практичному рівнях.

По-перше, у межах першого розділу було визначено поняття та ознаки домашнього насильства. Домашнє насильство є систематичним, умисним впливом на членів сім'ї або осіб, які спільно проживають, що може проявлятися у фізичній, психологічній, економічній чи сексуальній формах. Основними ознаками цього явища є систематичність, наявність шкоди для потерпілого, відношення кривдника до потерпілого як члена сім'ї. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та ст. 126-1 КК України визначають правову основу протидії домашньому насильству та кримінально-правову відповідальність за такі дії.

По-друге, соціально-правова характеристика домашнього насильства дозволила з'ясувати, що домашнє насильство має шкідливий вплив не лише на потерпілого, а й на родинну та соціальну систему загалом. Науковці підкреслюють, що психологічні та економічні наслідки насильства часто залишаються неврахованими у процесі правозастосування, а недостатня підтримка потерпілих з боку державних органів ускладнює їхню соціальну адаптацію. Тобто, домашнє насильство є багатовимірним і складним соціальним явищем, яке впливає не лише на жертву, а й на всіх членів сім'ї, зокрема дітей. Воно охоплює різні форми – фізичну, психологічну, сексуальну та економічну, завдаючи як видимих, так і прихованих форм шкоди. Особливу тривогу викликає прихований характер насильства, зумовлений соціальними стереотипами, низьким рівнем правової обізнаності та неспроможністю жертв захистити себе.

У підрозділі 1.3 було проаналізовано нормативно-правове регулювання домашнього насильства в Україні, зокрема роль Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та положень КК України. Дослідження показало, що нормативна база є достатньо розвиненою і охоплює різні форми

насильства, проте в окремих аспектах потребує вдосконалення, зокрема щодо чіткого визначення меж систематичності дій, правового статусу дітей, які є свідками насильства, та механізмів запобігання повторним злочинам.

Другий розділ був присвячений кримінально-правовій оцінці діянь, пов'язаних із домашнім насильством, та аналізу складу кримінального правопорушення. Було встановлено, що ст. 126-1 КК України надає чіткі критерії для кваліфікації дій кривдника, зокрема систематичність, умисний характер, відношення кривдника до потерпілого як члена сім'ї. Аналіз судової практики Верховного Суду показав, що одним із основних викликів є доказування систематичності та психологічної шкоди потерпілому, а також правильне визначення ступеня тяжкості наслідків. Розгляд суміжних правопорушень вимагає застосування принципу сукупності злочинів, що дозволяє повніше оцінити дії кривдника та забезпечити справедливую кримінальну відповідальність.

У третьому розділі було виявлено ключові проблеми кримінально-правової протидії домашньому насильству. Основними проблемами залишаються: невизначеність у правозастосуванні критеріїв систематичності, обмеженість доказової бази, недостатній комплексний підхід до оцінки психологічної та економічної шкоди, а також відсутність узгоджених методичних рекомендацій для судів і правоохоронних органів. Науковці та судова практика наголошують на необхідності уніфікації судової практики, посилення доказової бази та інтеграції превентивних заходів, таких як обмежувальні приписи та оперативне реагування державних органів.

Проведене дослідження дозволяє сформулювати основні шляхи вдосконалення кримінально-правової протидії домашньому насильству:

1. Уточнення критеріїв систематичності дій та меж кваліфікації за ст. 126-1 КК України.
2. Посилення доказової бази шляхом комплексної фіксації фізичних, психологічних та економічних наслідків насильства.
3. Узгодження судової практики через видання методичних рекомендацій Верховного Суду.

4. Підвищення професійної підготовки правоохоронців та суддів у питаннях домашнього насильства.

5. Розвиток превентивних механізмів та комплексного підходу державних органів до захисту потерпілих.

Таким чином, система кримінальної відповідальності за домашнє насильство в Україні на сучасному етапі є достатньо ефективною, але потребує вдосконалення як на нормативному, так і на практичному рівнях. Комплексне застосування кримінально-правових, соціально-правових та превентивних механізмів дозволить забезпечити дійсний захист потерпілих, запобігти повторним випадкам насильства та підвищити рівень безпеки в сімейному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абламський С. Є., Лук'яненко Ю. В. Особливості початку досудового розслідування за фактом домашнього насильства (ст. 126-1 КК України). *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2022. Т. 99, № 4. С. 215–226.
2. Верховний Суд України. Домашнє насильство: практика Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду / Антонюк Н., Ліхолєтова Ю. 28.03.2023. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/1401143/>
3. Верховний Суд України. Кримінальні провадження, пов'язані з домашнім насильством: судова практика. 02.08.2022. URL: <https://dv.kr.court.gov.ua/sud1105/pres-centr/news/1306745/>
4. Верховний Суд України. Систематичність дій як умова кримінальної відповідальності за домашнє насильство. 2025. URL: <https://court.gov.ua/press/news/1322512/>
5. Данилюк А. Д. Економічне насильство в сім'ї: види та причини застосування. *Правова держава*. 2021. № 43. С. 112–118.
6. Зінсу О. І. Домашнє насильство (ст. 126-1 КК України): проблемні питання кримінально-правової кваліфікації. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 4. С. 279–286.
7. Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду України. Кримінальні провадження, пов'язані з домашнім насильством: судова практика / Офіційний сайт Верховного Суду. 02.08.2023. URL: <https://dv.kr.court.gov.ua/sud1105/pres-centr/news/1306745/>
8. Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду України. Систематичність дій як умова кримінальної відповідальності за домашнє насильство / Офіційний сайт Верховного Суду. 2024. URL: <https://court.gov.ua/press/news/1322512/>

9. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X (зі змін. і доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/8073-10#Text>

10. Кондратюк Н. Соціально-правові аспекти протидії домашньому насильству в Україні. *Соціально-правові дослідження*. 2021. № 2. С. 35–42.

11. Кондратюк Н. Аналіз наукової літератури щодо визначення поняття «домашнє насильство». *Молодий вчений*. № 1 (132), 2025. С. 107–112. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/6334>

12. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III (зі змін. і доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

13. Марисюк К., Борецька М. Особливі питання кримінальної відповідальності за домашнє насильство. *Law*. 2021. Vol. 8, № 129. С. 129–136.

14. Попович О. В., Томаш Л. В., Латковський П. П., Бабій А. Ю. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник Чернівці : ВД «Дакор», 2022. 319 с.

15. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII (зі змін. і доп.).

16. Рада Європи. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок та домашньому насильству (Стамбульська конвенція). Стамбул, 11.05.2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text

17. Сухонос В. В., Сухонос В. В. (мол.), Білокінь Р. М., Бондаренко О. С. Кримінальне право України (Загальна частина) : підручник / за заг. ред. доктора юридичних наук, професора В. В. Сухоноса. Суми : Університетська книга, 2024. 476 с.

18. Сухонос, В.В. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник / В.В. Сухонос, Р.М. Білоконь, В.В.Сухонос (мол.) / за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. В.В. Сухоноса. Суми : ПФ «Видавництво «Університетська книга», 2020. 672 с.

19. Сорока С. Домашнє насильство: кримінально-правовий аспект. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2022. № 4 (36). С. 162–167.

20. Тацій В. Я. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник Харків : Право, 2021. 780 с.

21. Теремецький В. Психологічні та соціальні наслідки домашнього насильства: аналіз сучасної практики. *Соціальна робота в Україні*. 2020. № 3. С. 58–66.

22. Чернівецький апеляційний суд. Судова практика щодо кримінальної відповідальності за домашнє насильство у Чернівецькій області. URL: https://cv.court.gov.ua/tu26/pres-centr/news/1668951/?utm_source=chatgpt.com